

We mogen de toekomst niet aan ‘de experts’ alleen overlaten, betrek de burgers erbij

‘Wat worden in 2022 de veranderingen in de media?’ Het [Stimuleringsfonds voor de Journalistiek](#) vroeg het vijftien bekende journalisten. De meesten beginnen met: ‘Het moet ...’, ‘Het liefst heb ik ...’ en ‘Ik hoop dat ...’ (3x). Wensdromen in plaats van voorspellen. Wie kan vooruitkijken?

Henri Beunders • emeritus hoogleraar ontwikkelingen in de publieke opinie Erasmus Universiteit

🕒 30 december 2021, 16:45 aangepast 3 januari 2022 10:02

Het advies van de gelovige Pascal is zo gek nog niet: ‘Wees scepticus, wiskundige en christen.’

(beeld istock)

Verstaan professionals de kunst van het voorspellen het beste? Niet echt. Neem de inflatie. Die wordt, zei topvrouw Christine Lagarde van de Europese Centrale Bank begin dit jaar, niet hoger dan een procent of twee. De inflatie is nu, los van de huizenprijzen, de zes procent gepasseerd. Microsoft-oprichter Bill Gates is in zijn oudejaarsbrief 2021 ondanks

eerdere vergissingen wederom optimistisch. Ook omdat hij bezig is met plannen 'om te verzekeren dat COVID-19 de laatste pandemie is'. Toen kwam omikron.

De Amerikaanse politicoloog Philip E. Tetlock toonde in *Superforecasters* (2015) aan dat als experts moeten voorspellen wat er over enkele jaren zal gebeuren, ze net zo nauwkeurig zijn als chimpansees die met een pijltje gooien naar een dartbord. Zijn conclusie: een gewoner type mens is de betere voorspeller: de breed geïnteresseerde, 'open-minded' mens die bereid is op basis van nieuwe gegevens de voorspelling bij te stellen. Experts zitten te veel in hun eigen 'bubbel' met hun eigen belangen en hun angst voor groepsdenken.

grootste crisis

Allerlei crises kruisen elkaar nu. Zoals de crisis in het voorspellen én de crisis van het begrip crisis zelf. Want wat maken we nu mee? Corona 'is de grootste crisis sinds de Tweede Wereldoorlog', zei internetondernemer Alexander Klöpping deze maand. Helemaal niet, zei de Denker des Vaderlands Paul van Tongeren: 'Vergeleken met een echte crisis, zoals die van het klimaat, is dit niet meer dan een onnozele rimpeling.'

Vroegtijdig ingrijpen is bij elke crisis het beste.

Crisis komt van het Griekse woord '*krinein*' en betekent scheiden, onderscheiden, beoordelen, beslissen. Een crisis kunnen we al met al definiëren als elke gebeurtenis die leidt of kan leiden tot een instabiele situatie voor mens, groep, samenleving, of zelfs de hele wereld. Kunnen we een lange keten van gebeurtenissen dan ook nog een crisis noemen? Tja, we doen dat wel. Een *midlifecrisis* kan enkele jaren duren. De economische crisis na de Beurskrach van 1929 duurde tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1939. Sommigen laten de klimaatcrisis beginnen met de Industriële Revolutie, die duurt dus al eeuwen. De historische crises leren dat de bestaande orde niet alleen kwetsbaar is door de directe gevolgen van een acute gebeurtenis – pandemie, politieke

moord, beurskrach, aardbeving, tsunami ... - maar ook door de destabiliserende werking op de langere termijn van de noodmaatregelen en de communicatie erover.

Vroegtijdige erkenning en vroegtijdig ingrijpen zijn bij elke crisis het beste. Maar helaas, zo zit de mens niet in elkaar. En de beleidsmaker ook niet. Daarvoor zijn we té bijziend en té verziend. George Orwell schreef in 1946: 'Te zien wat zich pal voor je neus afspeelt vereist een constant gevecht.' Ver vooruit zien kan net zo schadelijk zijn, zeker in combinatie met een radicale overtuiging. Wie elke dag zegt dat het voor de planeet vijf voor twaalf is, vergeet dat we niet struikelen over bergtoppen maar over de losse stoeptegels om de hoek. De Franse denker Blaise Pascal geeft in dit kader een wijze levensles mee: twijfel waar nodig, wees zeker waar nodig en geef je over waar dat nodig is. Ofwel: behoud het geloof in de toekomst, dat is de beste intuïtie voor het goede gedrag.

godsgeloof

Vanaf 1945, toen het godsgeloof verminderde en de wereld in een handomdraai vernietigd kon worden, werd godsvertrouwen vervangen door 'futuurologie'. Futurologen als socioloog Fred L. Polak, wiskundige Herman Kahn en schrijver Alvin Toffler, gebruikten de toekomst om te fascineren én angst aan te jagen: Ze werden de goeroes van regeringen, bedrijfsleven en reclamebureaus. En ook van de burgers die hun boeken tot bestsellers maakten.

Hedendaagse zieners van de toekomst als Elon Musk en Peter Thiel spreken als pseudoprofeten over doem en verlossing. Over het koloniseren van Mars. Of over het afschaffen van de dood: 'Zo ouderwets!'

De dominante somberheid in deze coronatijd lijkt meer op die van Fred Polak in zijn bestseller uit 1955: *De toekomst is verleden tijd*. De eerste zin: 'Onze eeuw is wijd opengescheurd en ligt in agonie terneergeslagen.' Zijn conclusie na 600 bladzijden: 'Men staat nu op de twee-sprong: òf opnieuw omhoog, òf verder omlaag'. Voor de weg omhoog zag hij dit medicijn: 'wederom te beschikken over lichtende en stralende toekomstbeelden'.

Dat Polak zelf zo'n stralend beeld niet kon verzinnen is de zwakte van het geleerde boek. Want zo veel leert de geschiedenis toch wel: het beeld dat we ons vormen van de toekomst draagt sterk bij aan de verwezenlijking ervan.

Alle voorstellingen van een ideale wereld – vanaf Jezus Christus via de pseudo-utopie van Karl Marx en de fantasieën van Jules Verne en H.G. Wells tot de waarschuwendende antiutopieën van Aldous Huxley en George Orwell – zijn cultuurvormend geweest. En al die op tekenfilms, games en het hippie-ideaal van 'community' gebaseerde dromen van Silicon Valley zijn dat nu ook.

onverschilligheid

Zodra de mensheid geen wensbeeld of schrikbeeld meer vormt, is zijn bestaan geen leven meer van vlees en bloed. Onverschilligheid is de gevaarlijkste klip waarop de mensheid te pletter kan varen. Maar we mogen de toekomst niet aan 'de experts' alleen overlaten. We doen er beter aan een mix van sensoren in de humuslaag van de samenleving aan te brengen. Zoals na de tsunami van 2004 sensoren werden aangebracht in de bodem rond de Indische Oceaan, om te voelen wat er ging komen. Ofwel, betrek de burgers erbij.

Ook dan blijft de vraag met hoeveel zekerheid we iets kunnen voorspellen. Het advies van de gelovige Pascal is zo gek nog niet: 'Wees scepticus, wiskundige en christen.' Met dat christen bedoelde hij dat er zonder geloof slechts de jacht op verstrooiing in het nu overblijft. Wat de mensen over tien of tienduizend jaar zullen doen, ik zou het niet durven zeggen. Wel dat de kans bestaat dat ze het over de toekomst zullen hebben. En voorspellingen doen. Om er dan achter te komen dat er maar één wet bestaat omtrent 'de toekomst': die wordt altijd anders dan men verwacht. <